

FIGURINE GUMELNIȚEENE DESCOPERITE ÎN BĂRĂGAN

MARIAN NEAGU

Figurinele care fac obiectul articolului nostru au fost descoperite în urma unor cercetări de suprafață întreprinse în două importante stațiuni neolitice, Grădiștea Ulmilor¹ și Măgura Cunești².

Plastica recoltată se împarte în trei mari categorii: A. figurine antropomorfe; B. figurine zoomorfe; C. piese de cult.

A. *Figurinele antropomorfe* (opt din lut ars și una din os) se află în stare fragmentară și reprezintă personaje feminine în picioare sau așezate cu mâinile încrucișate pe pînțece sau întinse lateral, poziții legate probabil de o anumită atitudine magico-religioasă. Dăm mai jos descrierea lor:

1. Statuetă fragmentară reprezentată cu brațele pe pînțece (se mai păstrează o parte din mîna stîngă), partea superioară a corpului este ruptă din vechime, picioarele sînt despărțite pe ambele fețe prin adîncituri, iar labelle au indicate degetele (la cea dreaptă rupte). Pe ambele fețe s-a executat un decor incizat în formă de semicercuri de o parte și de alta a liniei de despărțire a picioarelor statuetei, umplut cu pastă albă, decor interpretat ca reprezentînd un tatuaj³. Indicația sexului s-a făcut printr-un cerc în interiorul căruia se află o linie incizată vertical; șoldurile sînt accentuate, iar statueta prezintă urme de ardere secundară. Pasta are în compoziție mică și nisip, arderea s-a făcut la brun-cărămiziu. Figurina continuă tradiția statuetelor din faza finală a culturii Boian⁴ și prezintă analogii cu două statuete din așezarea gumelnițeană de la Căscioarele⁵. Descoperită în 1957 la Grădiștea Ulmilor; înălțimea 7,3 cm; inv. 1098, pl. I/1.

2. Fragment de figurină cu rochia în formă de clopot și mâinile întinse lateral (rupte din vechime); sîni sînt marcați prin două proeminențe conice; statueta este goală în interior și a fost decorată cu un gen de pliseuri dispuse vertical pe suprafața exterioară; figurina nu a avut gît, iar capul îi lipsește din vechime, fiind probabil de tipul celor cu nasul în formă de cioc de pasăre, așa cum apare la una din figurinele gumelnițene de la Căscioarele⁶; statueta mai are analogii și

¹ V. Christescu, *Les stations préhistoriques du lac Boian*, Dacia, II, 1925, p. 249—303; E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Boian-Grădiștea Ulmilor*, Materiale, VIII, 1962, p. 209—211.

² D. Popescu, *Les fouilles de Cunești*, Dacia, V—VI, 1935—1936, p. 109—120.

³ N. Angheliescu, *Cercetări și descoperiri arheologice*, SCIV, 1—2, 1955, p. 311.

⁴ Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, Buc., 1974, p. 230.

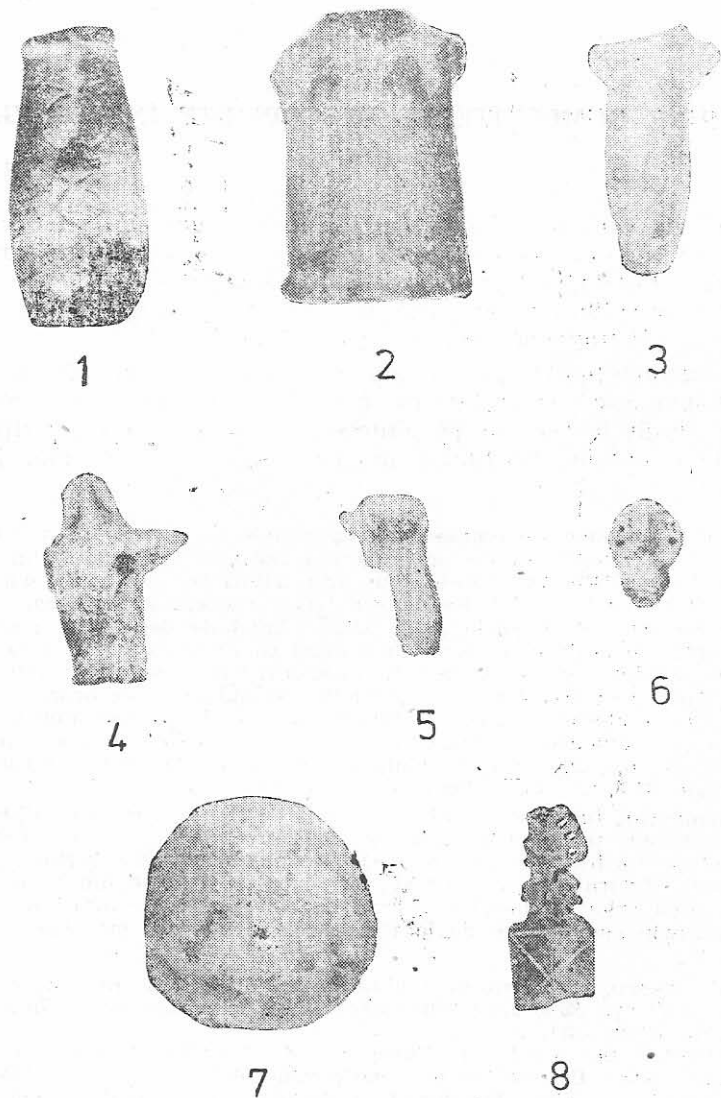
⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, fig. 246, p. 227 și S. Marinescu-Bilcu-B. Ionescu, *Catalogul sculpturilor eneolitice din Muzeul raional Oltenița*, Sibiu, 1967, pl. I/5 și pl. XIV/1.

⁶ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 250, p. 230.

în așezarea de la Gumelnița⁷. Pasta este omogenă, arsă la brun-gălbui cu pete cenușii la exterior și negru-cenușiu la interior; descoperită la Grădiștea Ulmilor în 1955; înălțimea 5,8 cm; diametrul bazei 3,6 cm; inv. 14591; pl. I/2.

3. Fragment de figurină cu minile întinse (rupte din vechime). Corpul cilindric prezintă o ușoară steatopigie fiind decorat cu pliseuri ce reprezintă probabil un vestmînt; sîniile sînt marcate prin două proeminențe neglijent executate, capul rupt din vechime, pasta neomogenă, cu nisip și mică, arderea s-a făcut la brun-cenușiu cu pete gălbui. Descoperit la Grădiștea Ulmilor în 1955; înălțimea 6,8 cm; lățimea 3,6 cm; inv. 1097; pl. I/3.

Pl. I. Figurine antropomorfe, Grădiștea Ulmilor (1—3); Cunești (4—8).

⁷ S. Marinescu-Bilcu-B. Ionescu, *op. cit.*, pl. III/6; XVI/3.

4. Fragment de figurină cu mâinile întinse (brațul drept rupt din vechime). Capul are nasul „en bec d'oiseau”, corpul este cilindric și decorat pe față cu pliseuri verticale. Figurina prezintă analogii cu o statueta din așezarea de la Vidra⁸ și cu alte două statuete din sudul Dunării din așezările de la Balbunar⁹ și Nova-Zagora¹⁰; lucrată din pastă omogenă, arderea s-a făcut la brun-gălbui; prezintă urme de ardere secundară pe partea inferioară a corpului. Găsită la Cunești în 1955; înălțimea 4,3 cm; inv. 1218; pl. I/4.

5. Fragment de figurină cu minile întinse lateral (brațul stîng, piciorul drept și capul sînt rupte din vechime). Corpul cilindric mai păstrează urme de lustruire, sinii sînt redați prin două proeminențe atent lucrate, șoldurile sînt ușor accentuate, pasta este bună, arsă la cărămiziu. Descoperită la Cunești în 1955; înălțimea 4,3 cm; lățimea 2,4 cm; inv. 1220, pl. I/5.

6. Fragment de figurină cu cap discoidal de tipul celor cu nasul „en bec d'oiseau”. Ochii sînt marcați prin două perechi de perforații laterale, iar gura redată printr-o creștătură subliniată de puncte incizate ce ar putea reprezenta o podoabă. Prezintă analogii cu un cap de figurină de la Občarovo¹¹, pentru sudul Dunării, iar pentru teritoriul țării noastre cu o figurină de la Sultana¹². Pasta este bună, arsă la brun. Descoperită la Cunești în 1955; înălțimea 3 cm; diametrul 2,1; inv. 1223; pl. I/6.

7. Picior de statueta decorat cu caneluri verticale; unghiul pe care genunchiul îl face cu gamba ne indică faptul că statueta a fost în poziție șezîndă. Pastă bună, arderea s-a făcut la brun-gălbui. Descoperită la Cunești în 1955; înălțimea 5,2 cm; inv. 6467.

8. Capac în formă de cap de figurină; nasul este corect proporționat, ochii înconjurați de linii adîncite, gura crestată și subliniată printr-un șir de cinci găuri, iar urechile se detașează parțial de restul corpului; în creștet are o proeminență. Exemplarul prezintă valoare și din punct de vedere artistic, trăsăturile fiind redată cu o deosebită plasticitate. Capacul prezintă analogii în Bulgaria, la Gubarevo¹³ și în nordul Dunării la Comana¹⁴. Pasta a folosit ca degresant nisip și mica, iar arderea s-a făcut la brun-cenușiu. Piesa prezintă urme de ardere secundară pe creștet. Descoperită la Cunești în 1955; înălțimea 4,9 cm; diametrul 5,1 cm; inv. 2897; pl. I/7.

9. Figurină plată din os cu capul pentagonal, perforat pe ambele părți în trei locuri; ochii sînt redați prin puncte incizate, iar gura printr-un șir de găurele; brațele se termină cu cite o perforație, sexul fiind reprezentat printr-un triunghi incizat; alte puncte incizate decorează ambele fețe ale statuetei (lipsește partea inferioară a trupului), pe spate o linie incizată vertical delimitează picioarele, iar o linie incizată orizontală marchează talia. Figurina prezintă foarte multe analogii, atît în nordul Dunării, de unde ne limităm la menționarea stațiunii eponime¹⁵, precum și a acelorora de la Vidra¹⁶, Căscioarele¹⁷, cît și în sudul Dunării la Ruse¹⁸, etc.; înălțimea 7 cm; lățimea 2,5 cm; inv. 1221; pl. I/8.

Reprezentarea personajului feminin de statuetele prezentate mai sus este legată foarte probabil de practicarea schimbului fecundității și fertilității. În cadrul eneoliticului nu au loc schimbări fundamentale în conceptele și în reprezentările magico-religioase. Astfel putem găsi ușor linii de continuitate între plastica culturii Boian (faza tîrzie) și cea a

⁸ Dinu V. Rosetti, *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest*, IPEK, 12, 1938, pl. 15/7.

⁹ V. Mikov, *Idolnata plastika prez novo-kamennata epoha v Bălgarija*, Izvestia, VIII, 1934, fig. 127/4, p. 193.

¹⁰ *ibidem*, fig. 125/3, p. 191.

¹¹ H. Todorova, *Ovčarovo*, Sofia, 1976, fig 6, p. 113.

¹² I. Andrieșescu, *Les fouilles de Sultana*, Dacia, I, 1924, pl. XXXIV/2, p. 100.

¹³ V. Mikov, *op. cit.*, fig. 129/12, p. 195.

¹⁴ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 251/2, p. 231.

¹⁵ D. Popescu, *op. cit.*, fig. 11/2, p. 119.

¹⁶ Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 28/3.

¹⁷ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 170.

¹⁸ Gh. Gheorghiev-Anghelov, *Razkopki na selisnata movila do Ruse prez 1950—1953 godina*, Izvestia Institut, XXI, 1957, fig. 60/3, p. 100.

culturii Gumelnița. Dintre elementele de legătură prezente la figurinele antropomorfe discutate aici, amintim tipul statuetei cu miinile întinse lateral¹⁹ și decorul incizat.

Tendința de stilizare primește un puternic impuls din sud, plastica eneolitică adoptînd cîteva elemente tipic meridionale, cum ar fi „rochia-clopot“²⁰ nasul „en bec d'oiseau“, sau gestul încrucișării miinilor pe pîntece¹². Fragmentele de figurine antropomorfe se încadrează fazei B a culturii Gumelnița, atît din punct de vedere tipologic²², cît și stratigrafic, datorită analogiilor cu figurinele din săpătura de la Vidra²³, Căscioarele²⁴, Gumelnița²⁵, Cunești²⁶.

Figurina de os aparține tipologic intervalului cuprins între faza A₂ și B₁ a culturii Gumelnița²⁷.

B. *Figurinele zoomorfe*. Procesul de stilizare care marchează plastica gumelnițeană este și mai evident în cadrul figurinelor zoomorfe, **schematizarea** mergînd pînă la abstractizare. Astfel, la cele 14 figurine zoomorfe, capul este redus la o simplă proeminență perforată, corpul devine un cilindru neregulat²⁸, picioarele sînt neglijent modelate. Toate figurinele sînt patrupede și reprezintă probabil cornute, dintre care berbecul este animalul preferat.

Ca și figurinele antropomorfe, figurinele zoomorfe au diferite părți ale corpului rupte din vechime. Ochii sînt redați de obicei printr-un orificiu transversal practicat prin bot. Pasta este cu impurități, slab arsă la cenușiu-închis sau deschis. Lungimea figurinelor variază între 3,3—8,8 cm, iar înălțimea între 1,9—4,7 cm.

Datorită numărului foarte mare de figurine zoomorfe care apar în așezările gumelnițene, figurinele descoperite la Cunești și Grădiștea Ulmilor își găsesc numeroase analogii între care ne limităm să amintim aici figurinele zoomorfe de la Căscioarele, Gumelnița și Sultana.

Preponderența reprezentării cornutelor ca urmare a dezvoltării creșterii animalelor mai poate fi legată și de prezența eventuală a unui cult al vînătorii. Astfel, una din figurinele zoomorfe de la Cunești poate fi încadrată în categoria amuletelor, fiind prevăzută cu două orificii longitudinale, plasate simetric la extremitățile figurinei, fără intenția de-a reprezenta vreun organ al corpului. Figurina ar putea fi legată de simbolul puterii țarului²⁹ (Pl. II/9).

C. *Altărașele*. Piese de cult prin excelență, „altărașele“ sînt caracteristice și pentru cultura Gumelnița. Deși nu li se cunoaște precis scopul pentru care au fost confecționate, utilizarea lor la diferite practici magico-religioase, nu este pusă la îndoială³⁰. Dăm mai jos descrierea lor.

¹⁹ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 225.

²⁰ „robe-cloche“ este un element minoico-micenan, v. Vl. Dumitrescu, *Fouilles de Gumelnița*, Dacia, II, 1925, p. 102.

²¹ *ibidem*.

²² Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 15/7.

²³ *ibidem*.

²⁴ Gh. Ștefan, *Les fouilles de Căscioarele*, Dacia, II, 1925, p. 178—184.

²⁵ Vl. Dumitrescu, *Les fouilles de Gumelnița*, Dacia, II, 1925, p. 80—88.

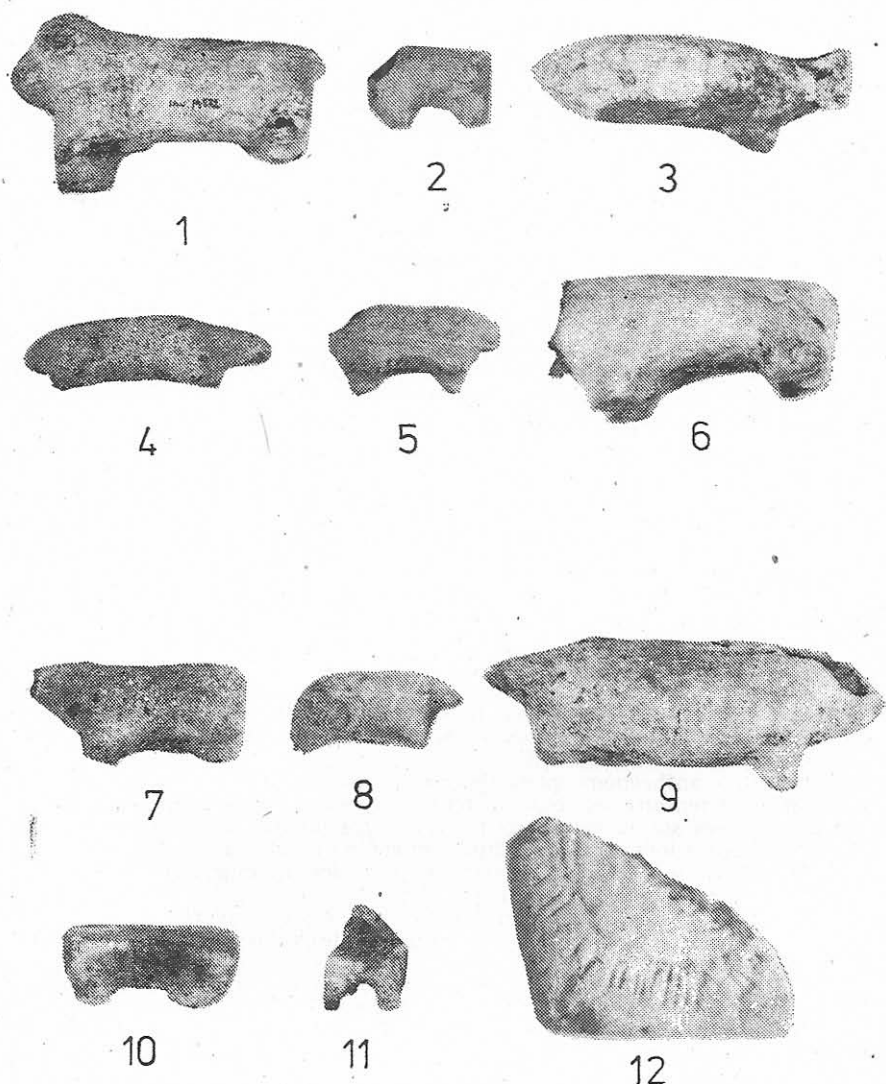
²⁶ D. Popescu, *op. cit.*, 109—120.

²⁷ H. Todorova, *op. cit.*, p. 113.

²⁸ S. Marinescu-Bilcu-B. Ionescu, *op. cit.*, p. 36.

²⁹ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 172.

³⁰ S. Marinescu-Bilcu-B. Ionescu, *op. cit.*, p. 8.

Pl. II. Figurine zoomorfe (1—9); Piese de mobilier (10—12)

1. Măsuță de cult rectangulară cu picioarele mai scurte decît exemplarele de același gen; suprafața este plană și lustruită, iar una din fețe prezintă urme de ardere secundară. Pasta este bună și arderea s-a făcut la brun-cenușiu. Descoperită la Cunești în 1955; înălțimea 2 cm; lățimea 4 cm; lungimea 4,8 cm; inv. 1217; pl. II/10.

2. Scaun de lut cu speteaza pentagonală și perforată în partea ei superioară. Picioarele sînt cilindrice, pasta este bună, arderea s-a făcut la brun-gălbui. Descoperit la Grădiștea Ulmilor în 1955; înălțimea 2,6 cm; lățimea 2,4 cm; lungimea 2,9 cm; inv. 1099; pl. II/11.

3. Măsuță de cult dreptunghiulară descoperită la „Piscul Cremeni”³¹ în 1969. Picioarele pătrate și groase (3 rupte din vechime); măsuța prezintă pe suprafață un decor incizat sub forma a două cercuri care închid în interior linii incizate radier. După cunoștința noastră exemplarul constituie un *unicum*, nemaivînd analogii în aria de răspîndire a culturii Gumelnița. Pasta este poroasă, arsă slab, brun-cenușiu la exterior și negru la interior; înălțimea 2,2 cm; diametrul 4,5 cm; inv. 17 166; pl. II/12.

Plastica gumelnițeană descoperită la Grădiștea Ulmilor, Cunești și Piscul Cremeni ne furnizează informații interesante cu privire la practicarea culturii fecundității și fertilității la Dunărea de Jos. Astfel, urmele de ardere secundară prezente pe trei din statuetele antropomorfe (pl. I/1, 4, 7) ca și pe una din măsuțele de cult (pl. II/10) ar putea fi puse în legătură cu practicarea unui anumit cult magico-religios, dar ele pot proveni și în urma incendierii unei locuințe. Starea fragmentară a figurinelor ne face să avansăm ipoteza că ar putea fi vorba de o rupere intenționată care ține de o practică rituală.

Cercetările ulterioare vor confirma sau infirma această ipoteză.

FIGURINES DU TYPE GUMELNIȚA DÉCOUVERTES DANS LE BĂRĂGAN

(Résumé)

L'auteur présente les figurines du type Gumelnița trouvées dans la collection du musée de Călărași et découvertes à Grădiștea Ulmilor, Măgura Cunești, Piscul Cremeni (district de Călărași).

Les figurines anthropomorphes (huit en argile cuites et une neuvième en os) sont en état fragmentaire et représentent des personnages féminins debout ou assis, les bras croisés sur le ventre ou tendus latéralement, positions qui se rapportaient probablement à une certaine attitude magique et religieuse.

Les 14 figurines zoomorphes représentent des quadrupèdes, probablement bêtes à cornes dont l'animal préféré est le bélier.

L'inventaire de la plastique du type Gumelnița découvert dans le Bărăgan comprend en plus des pièces de mobilier (deux petites tables de culte et une petite chaise) en argile cuites.

Les pièces appartenant à l'art plastique du type Gumelnița découvertes à Grădiștea Ulmilor, Măgura Cunești, Piscul Cremeni nous fournissent des informations intéressantes concernant la pratique du culte de la fécondité et de la fertilité au Bas-Danube.

Illustrations

I. Figurines anthropomorphes- Grădiștea Ulmilor (1-3); Măgura Cunești (4-6).

II. Figurines zoomorphes (1-9); Pièces de mobilier (10-12).

³¹ „Piscul Cremeni” se află la 1 km sud-est de Grădiștea Călărași. Piscul este o movilă înaltă de cițiva metri, cu o suprafață de 15 m², unde s-au descoperit fragmente ceramice datînd din faza Giulești și Vidra a culturii Boian, din cultura Gumelnița, Cernavodă, epoca bronzului și Latène.

ERATA

la pag.	rîndul	înloc de	se va pîti
15	13 de jos	profitului	profilului
18	15 de sus	Daicovici	Daicovicu
19	17 de sus	viitorului. Veacul	viitorului, veacul
32	23 de sus	meninînd	mentionînd
39	16 de sus	menținerea	menționarea
52	28 de sus	Cirș	Criș
55	4 de jos	fals	falls
60	20 de sus	sincromă	sincronă
62	2 de jos	Behachtungen	Betrachtungen
63	14 de jos	Trojanischer	Trojanische
71	9 de jos	nota 44	nota 45
84	2 de sus	nota 115	nota 135
86	19 de sus	Под	Под
89	14 de jos	nord-vest	sud-vest
104	11 de jos	220-283 î.e.n.	220-183 î.e.n.
130	1 de sus	producători	eponimi
171	20 de sus	unui unghi	un unghi
173	13 de sus	nota 81	nota 18
249	1 de jos	$\chi(\rho\lambda\tau\delta\sigma)$	$\chi(\rho\sigma\tau\delta\sigma)$
288		figura invers	
296	7 de sus	nota 12	nota 21
296	1 de jos	nota 03	nota 30
298	10 de sus	culturii	cultului
315	25 de jos	fugativ	fugavit
360	7 de sus	Suruș	Surus
371	5 de sus	Custurea	Custorea
376	3 de sus	Opoit	Opoit